

Kaj je družboslovna informatika?

Ameriška definicija (Kling): Družboslovna informatika predstavlja nabor orodij za raziskovanje načrtovanja, uporabe in posledic informacijskih in komunikacijskih tehnologij, tako da upošteva njihovo interakcijo z institucionalnimi in kulturnimi konteksti. Še posebej se zanima za razvoj zanesljivega znanja o informacijski tehnologiji in družbeni spremembi z namenom, da informira politiko in profesionalno prakso.

Slovenska definicija (Petrič): Družboslovna informatika je znanstveno-raziskovalno in akademsko področje, ki povezuje družboslovno-teoretska znanja o sodobnih družbenih fenomenih in procesih, ki so povezani z IKT, s tehničnimi in organizacijskimi vidiki informacijskih sistemov in metodološkimi ter statističnimi orodji.

Odnos med tehnologijo in družbo

Družboslovna informatika se v splošnem nanaša na odnos med tehnologijami in družbo, pri čemer predstavlja specifičen način tega razumevanja. V zgodovini se je oblikovalo več načinov razumevanja odnosa med tehnologijo in družbo, ki jih lahko v grobem ločimo v dva tabora: tehnološki determinizem in družbeni konstruktivizem.

a. Tehnološki determinizem: Tehnološki determinizem je način razumevanja med tehnologijo in družbo, v katerem je tehnologija zunanja, neodvisna sila, ki povzroča družbene spremembe. (tehnologija kot avtonomna sila; zgodovinska pričanja - izum pisave in vzporedno razvijanje človeškega uma;; industrijska revolucija – nove tehnologije pomenijo nujno napredek v družbi)

- to je t.i. **moderno pojmovanje:** znanost in tehnologija sta glavno gonilo družbenega razvoja in napredka; (tehnologije, ki povečujejo učinkovitost, zmanjšajo stroške izdelave, prispevajo k večji dobrobiti človeštva; tudi računalniška tehnologija naj bi igrala podobno vlogo – z informatizacijo podjetij se zmanjšajo stroški produkcije, poveča se izkoristek delovne sile, večji je učinek...).

- še posebej z razvojem interneta je prišlo do podobnih vizij globalnega napredka

Te ideje uvrščamo v sklop **tehnološkega utopianizma:** tehnologija je temeljni kamen omogočanja in izpolnjevanja vizije utopije kot idealne družbe; Potrebno se je osredotočiti na uporabo tistih specifičnih tehnologij, ki igrajo ključno vlogo v realizaciji utopične vizije družbe, ki omogoča svobodno življenje vseh ljudi. (primer interneta: demokratična participacija, vsak lahko pove, kar misli, enakopravnost; vsi ljudje se med seboj lahko povežemo, ne glede na prostorske omejitve...);

Tehnološki disutopianizem: Sočasno z optimističnimi vizijami vloge tehnologije so bila v zgodovini vedno prisotna tudi opozorila pred novimi tehnologijami -> biotehnologija, genski eksperimenti, poseg farmacije v vsakdanje življenje ipd... Z razvoj interneta se je v veliki meri tudi v znanosti razširilo kritično pojmovanje modernega pojma znanosti in tehnologije. To pojmuje pod pojmom **tehnološki disutopianizem** (t.i. pesimistična vizija) -> tehnologija je orodje, ki omogoča oblikovanje strogega, destruktivnega in nesrečnega družbenega življenja. (primer interneta: povečuje nadzor nad državljanji, pospešuje nezdravo potrošništvo; ljudje postajajo pasivni)

b. Družbeni konstruktivizem:

Kritika tehnološkega determinizma: tehnološki determinizem preveč poenostavlja odnos med tehnologijo in družbo: tehnologija ni zunanja sila, ki vpliva na družbo, ampak je del družbe!

- tehnologija ne vključuje samo tehnike, orodja, hardware, ampak tudi družbene odnose in je družbeno oblikovana.
- neka tehnologija ne nastane v družbenem vakuumu, ampak jo oblikuje neka specifična skupina znanstvenikov in ti služijo interesu neke družbene skupine;
- tehnologija in družba sta v vzajemnem odnosu: družba učinkuje na obliko tehnologije, ta nadalje vpliva na družbo in družba zopet prilagodi tehnologijo sebi v prid (interdependenca).
- najbolj natančno se s tem odnosom ukvarja ravno družboslovna informatika,

Ključna ideja družboslovne informatike je, da **družbeni kontekst razvoja informacijske tehnologije igra ključno vlogo v načinih, na katere ljudje uporabljajo IKT in vpliva tudi na posledice tehnologij za delo, organizacijo in družbene odnose.**

Praktični pomen družboslovne informatike:

Načrt za dobro aplikacijo oz. informacijski sistem ponavadi temelji zgolj na tehnološkem razmisleku in predvideni ekonomski učinkovitosti, kar pa dejansko ne prinaša samo pozitivnih učinkov. Številni menedžerji in profesionalni deloavci pogosto oblikujejo kriterije, ki pomagajo pri strategijah informatizacije in ti kriteriji so ponavadi.:

- sistem je potrebno tako organizirati, da je bolj ekonomsko učinkovit
- v sistem je potrebno vključiti najbolj napredne tehnologije
- potrebno je uporabiti boljše tehnologije (pri čemer ni povsem jasno, kaj je boljše – ceneje, hitreje ali komaptibilno z ostalo opremo).

Ključni problem: Menedžerji v svojem načrovanju ne upoštevajo dejstev, kako ljudje v resnici delujejo v organizacijskih kontekstih, kdaj delujejo bolj učinkovito.

Družboslovna informatika je razvila neke ključne ideje, ki lahko pomagajo pri načrtovanju IS uproavljalcev in profesionalnim delavcem, tako da upoštevajo številne dejavnike pri tem početju.

Ključne ideje oz. vprašanja družboslovne informatike (Kling)

1. družbeni kontekst uporabe tehnologij neposredno vpliva na vlogo tehnologije in njeno vlogo
2. tehnologija ni vrednotno nevtralna: nekaterim ljudem daje pozitivne učinke, drugim negativne
3. uporaba računalniške tehnologije vodi v različne, pogosto nasprotujoče si učinke
4. Uporaba računalniške tehnologije se ne more izogniti družbenim in etičnim vidikom: (zasebnost, nadzor, piratstvo, avtorske pravice...)
5. računalniška tehnologija je fleksibilna
6. računalniška tehnologija se razvija po utečenih poteh: računalniška tehnologija ni rezultat trenutnega stanja duha ali družbe, temveč ima svojo evolucijo.
7. Računalniška tehnologija se razvija tekom njenega načrtovanja, razvoja in uporabe:

Tipični primeri potrebe po družboslovno informatičnem znanju:

- spletni referat na FDV: kaj vse je potrebno upoštevati? ne samo funkcionalnost, temveč tudi predvideti posledice – možnost zlorab; ali se bo spremenil odnos med študenti in predavatelji; študenti imajo več časa- kaj pa tisti, ki nimajo dostopa do interneta, ali so prikrajšani;
- spletno mesto kluba študentov: namenjen temu, da nadomešča redne sestanke, obveščanje: izgublja se osebni stik; doseganje dogovor je težje; po drugi strani je večja informiranost, vsakdo lahko pariticipira;
- internetizacija vaških naselij
- načrtovanje raziskav v raziskovalnem podjetju ali inštitutu